

"СТАНОВНИШТВО ПЛАВНА ОД 16. ДО 18. ВЕКА ИЛИ КАКО ЈЕ ЗАИСТА НАСЕЉЕН КРАЈ ОД ПЛАВНА ДО ЖЕГАРА"

Аутор: Владимир Бурсаћ, Зрењанин, Бригадира Ристића 9/12, 023/530-683, 060/5450316

Увод

У овом историографском приказу ће бити изнете нове чињенице и открића, која се тичу насељавања дела Книнске крајине, краја од Плавна до Жегара, са посебним освртом на насељавање Плавна, једног од највећих села у Далмацији. Досадашња сазнања о томе су била базирана на историјским изворима које је сакупио др. Бошко Десница у капиталном делу "Историја котарских ускока"¹ објављеном постхумно 1950.г у две свеске, а који су анализирани и синтетисани у раду истог аутора "Како је насељен крај од Плавна до Жегара"^{2,3} објављеном први пут још 1925.године у Сплиту. Ново светло на досадашња сазнања о тој теми, дала су открића до којих је 1990-1992.године дошао историчар Марко Јачов, истражујући у Државном архиву Венеције. Символично је да су ова нова открића, по први пут објављена тек 1992.године, тачно три века након догађаја, које нам коначно објашњавају и расветљавају. Пре тога и након тога ће бити изнете све остале важне и познате чињенице о становништву села Плавно у Далмацији од прве половине 16.века до почетка 18.века.

ПЛАВНО ПОД ОСМАНСКИМ ЦАРСТВОМ (1522-1714.)

Плавно у 16.веку

Плавно је под власт Турске потпало маја-јуна 1522.године, након завршених освајања Книна (29.маја 1522.г) и Скрадина (01.јун 1522.г), које је извршила војска предвођена Хусрев-бегом, босанским санџак-бегом⁴. У прво време, до 1537.године Плавно је било у Босанском санџаку, али после турског освајања Клиса 1537.г и оснивања Клишког санџака оно је административно у том санџаку. Први турски попис који помиње Плавно је Сумарни дефтер босанског санџака из 1530.године (настајао је у периоду 1528-1530.г), али подаци из њега још нису доступни. Десет година касније, 1540.г је настао Опширни дефтер босанског санџака, који је доступан јавности, и који ћемо представити овом приликом

Попис 1540.године

Иако је Клишки санџак основан после 1537.године, први његов попис је настао тек 13 година касније (1550.). Између та два датума постоји попис босанског санџака из 1540.г који помиње нахију Плавно (под именом **Плавна**) насељену једном влашком групацијом означеном као Власи Истрије. Претпоставља се да је између 1528-1530.године дошло до повратног насељавања становника у влашком статусу из Истре. Ово становништво је врло вероватно исто оно које је крајем 15.века и почетком 16.века одселило у Истру са Динаре и јужног Велебита. Ових Влада је било укупно 433 куће и живели су у 43 села у следећим нахијама: Островица, Зечево, Буковица, Кличевац, Зрмања, **Плавна** и Карин. Поређењем имена људи у попису 1530. (где се Власи Истрије не помињу као групација) и 1540.г јасно је да су ови Власи били присутни ту и 1530.г. **Нахија Плавна** има следећа села: **Велики Корић**-11 кућа, **Штитарић**-3 куће, **Корић мали**-4 куће, **Туропал**-16 кућа, **Подложје/Разложје**-8 кућа, **Бабровире**-1 кућа, **Штавица** и **Вранова пољана**-4 куће, **Заблаћани**-15 кућа, **Годун**-9 кућа. Села је 9, кућа је 71, становника вероватно 700-800, 1 житељ је означен као син попа, а Драгиша, будући кнез у наредном попису из 1550.г, је овде означен као син војводе Драгоја. Сви становници су хришћани¹⁷. Укупни приход од нахије је 8520 акчи (120 по кући). Овде треба запамтити број домаћинства (**71**) и укупан број становника (**700-800**), ради поређења са каснијим подацима.

Попис 1550.године

Попис Плавна који имамо из 1550.године, је логичан наставак претходног пописа. **Нахија Плавна** је сада у саставу кадилука Скрадин, санцак Клис. Плавно (наведено као **Плавна**) се налази у Царском хасу, врсти поседа директно под влашћу султана. По правилу се ради о новоосвојеним крајевима, које насељава сточарско становништво, у социјалном статусу влаха, које се не бави земљорадњом, а исламизације још увек нема. Сви становници су хришћани. Било их је 42 куће, подељене у 9 села (**Туропал**-11 кућа, **Корнић Мали**-3 куће, **Подлужје/Залужје**-5 кућа, **Заблаћани**-9 кућа, **Штавице**-3 куће, **Штитарић**-2 куће, **Годун**-6 кућа, **Петровиже**-1 кућа, **Корнић Велики**-2 куће и мезра/селиште **Врано Поље**-без кућа) са укупним приходом од 6300 акчи. Број села је исти, уз разлику да је село Вранова пољана 1540.г село са 4 куће сада Врано поље, мезра-селиште, напуштено село без кућа, и да је у свим осталим селима број кућа смањен за неколико, па је коначан збир на нивоу 6/10 од претходног пописа. Разлози за то могу болест или оскудица у храни због које се број породица смањио, пресељавања које је турска власт плански чинила на оживљавању пустих крајева па је део породица пресељен негде другде, бежање становника на запад у хришћанске земље (1544.године забележено досељавање 23 породице из Зрмање на земљу Николе Зрињског у залеђу Карловца на Кордуну) или практични разлог пореских обавеза породица, због којег се куће-породице укрупљене, да би плаћања према држави укупно била мања. Процењени укупан број становника је 420-570, (максимално чак до 840), међу њима је 1 калуђер, на челу заједнице је кнез Драгиша који има и војну титулу војводе. Становиштво је у влашком статусу, што значи да плаћа само такозвани "влашки порез" или филурију за целу кућу, а ослобођено је личних обавеза као што је харач. Тада и на том подручју то је износ од 150 акчи годишње, који замењује све друге личне порезе (харач и остале)⁵. Порез се обично плаћао ½ на Ђурђевдан, а друга ½ на Митровдан. Али зато са друге стране, такво становништво има обавезу да учествује у ратним походима или одбрани свог санцака, односно обавља неке од обавеза сталежа мартолога.

Што се тиче процењеног броја становника, у нешто каснијим пописима као што је чувени попис Лике и Крбаве из 1712.године, просечан број особа по кући је 6-14, са екстремима чак до 25 или 27 и укупним просеком од 11.2. Такође у првом млетачком попису Далмације из 1709.године број особа по кући износи за Жегар 8,97 особа, за Ервеник 10.40 особа, за Мокропоље 10.36 особа, за Радучић 11.14 особе, за Кистање 9.48 особа, па смо тако дошли и до овог броја. Овде треба запамтити број домаћинстава (**42**) и укупан број становника (**420-570-840**), ради поређења са каснијим подацима. Такође треба запамтити топониме који су скоро идентични у ова два пописа: **Велики Корић-Велики Корнић, Штитарић-Штитарић, Корић Мали-Корнић Мали, Туропал-Туропал, Подложје/Разложје-Подлужје/Залужје, Бабровире-Петровиже, Штавица-Штавице, Вранова пољана-Врано поље, Заблаћани-Заблаћани, Годун-Годун**. Вреди напоменути да нахија која је суседна Плавањској, а обухвата Зрмању и Попину, са 8 заселака и 7 мезри (селишта, напуштена села) има укупно 52 куће, и вероватно 500-600 становника.

Плавно у Крчком санцаку

Након 5. по реду Млетачко-турског рата, вођеног 1570-1573.године, за Кипар, долази до нове реорганизације, и Плавно је од 1580.године у кадилуку Книн и Крчком или Личком санцаку, који обухвата територије западно од реке Крке⁶. Интересантно је да за све време османске власти, Плавно нема никакав статус урбаног насеља. Дакле оно није ни касаба (насеље са најмање 1 џамијом и тргом), па чак ни варош (градско насеље насељено хришћанима неземљорадницима), већ је све време седиште нахије, коју чини већи број села или кагеу⁷. Плавно није имало активну тврђаву, већ само у 17.веку кулу локалног спахије Мухамед-бега Дуракбеговића. Такође имало је и посебну стражарницу или паланку или градину, која је била у сложеном одбрамбеном

систему, који је омогућавао брзо уочавање опасности, као и брзо преношење те информације, због међусобне видљивости таквих стражарница. У Плавну је таква градина позната као "Турска каца".

Плавно у првој половини 17.века

Из нешто каснијег периода, 1620.године постоји извештај Ибрахимпаше Мемибеговића, босанског беглер-бега, који процењује укупно становништво Крчког/Личког санцака на 6000 до 8000 кућа (70.000-80.000 особа) са укупно 28 градова, од којих су Плавну најближи Книн, Стрмица и Звониград у Зрмањи. Поређења ради, раније поменути попис Лике и Крбаве 1712.године⁸ налази 27.908 особа у 2.485 кућа (просек 11,2). Лика и Крбава су отприлике половина укупне територије Крчког/Личког санцака, а број становника после великих ратних разарања, потпуно опустелих насеља и поновног насељавања 92 године касније је на нивоу 7/10 претходног становништва. По питању конфесије становништва Плавна, постоји чувени навод како је између 1610. и 1618.године извршено освећење православног храма св. Ђорђа у Плавну, од стране дабробосанског митрополита Годора⁹. Овај навод је забележио епископ Симеон Кончаревић у свом чувеном изгубљеном Летопису, а за нас га је сачувао епископ Никодим Милаш. Постоји још један, више него интересантан извор. Винћенцо Фоца, викар задарске надбискупије је 24.новембра 1636.године, сачинио извештај¹⁰ о Морлацима хришћанима католичког обреда, Равних Котара и Буковице, који су под Турском влашћу. Он проналази укупно 13.700 Морлака католичке вере у Равним Котарима и Буковици, али нам саопштава да у Плавну живи 500 Морлака. Осим њих у у Жегару живи 600 Морлака, Мокропољу 400, Пађенима 300, Жагровићу 300, Бутишници 200 и Кистањама 500. Сви ови наведени Морлаци су "sono tutti del rito Greco", односно "сви су грчког обреда". Када се саберу Плавно, Жегар, Мокропоље, Пађене и Жагровић добијамо 2100 становника, што није мало. Број породица у тим насељима би био: Плавно 50, Жегар 60, Мокропоље 40, Пађени 30, Жагровић 30. Овде поново треба запамтити број домаћинства (50) и укупан број становника (500) Плавна, ради поређења са каснијим временима.

ПЛАВНО У КАНДИЈСКОМ РАТУ (1645-1669.г) ИЛИ ПРВИ ПУТ ПОД ВЕНЕЦИЈОМ

О Плавну током 6. Млетачко-турског рата од 1645-1669.године, познатијем као Кандијски рат, нема много директних вести. Једина сигурна је да су фебруара 1648.г котарски морлаци које је предводио католички свештеник Стеван Суботић (Сорић) запалили Вакуф, Стрмицу, Плавно и Бутишницу. Са њима се доселио велики број морлака који су насељени у Обровцу, Карину, Надину и Врани¹¹. Овај догађај је потврда о првом ослобађању Плавна од Турака и његовом доласку под власт Млетака 1647-1648.године. Ово ослобађање је било привремено, јер је мир 1669/1671. године, поништио ратна освајања Млетачке Републике у Далмацији.

Са друге стране ово нам говори о судбини становника Плавна (оних који су присуствовали освећењу православног храма 1618.године и које викар Фоца 1636.године набраја у Морлаке грчког обреда). То становништво, је вероватно већином, натерано акцијама котарских ускока да се пресели ближе обали, на територију Венеције, где је својим телима и животима бранило Серенисиму. Постоји још једна вест везана за Плавно, која је пронађена само у једном извору. Негде почетком Кандијског рата, село је поприште битке у којој је Петар Смиљанић (погинуо 11.јула 1648.године), са својих 180 бораца одбранио Плавно, те је ухватио заповедника Селим агу (на другом месту се помиње да је убио Одри-пашу)¹².

У току Кандијског рата, дешава се још нешто битно за Плавно. Спахијска и беговска породица Дуракбеговића, због привременог губитка свог главног поседа Вране, приморана је да се склони дубље у турску територију. Плавно бирају за своју резиденцију. Од тада па до другог ослобађања Плавна 1688.године, Дуракбеговићи ће бити стално присутни у Плавну. У данашњем засеку

Перићи, постојала је и кула Мухамед- бега Дуракбеговића, турског властелина Плавна, коју је генерални провидур Долфин доделио 1692. године кнезу Николи Пирићу¹. Претпоставка је, и то веома реална, да је последње ратне активности крајем 1668. Године, Плавно дочекало празно и потпуно без становника. Мир везан за овај дугачки рат је склопљен 1669.г али је граница разграничења повучена тек 30.10.1671.године. Њоме је Венеција изгубила све новоосвојене територије (осим Клиса) у Далмацији, а граница је враћена на стање 1645.г., као пре почетка рата. Након тога у Плавно долазе становници, али да ли је то старо становништво које се вратило из Приморја, или су турске спахије населиле нову рају, данас још увек не знамо. Имамо једну вест да је крајем фебруара 1682.г крчки Санџак бег Дуракбеговић тренутно у Плавну где се слави прстеновање његове кћери, којој је 60 коњаника донело прстен од стране турског племића Ферхатпашића¹.

ПЛАВНО У ДОБА МОРЕЈСКОГ РАТА (1683-1699.г) ИЛИ ДРУГИ ПУТ ПОД ВЕНЕЦИЈОМ

Када је у пограничне крејеве Далмације стигла вест о турском поразу под Бечом 12.09.1683. године, Турци су одмах почели да се склањају у утврђена места. Крчки санџак-бег се склонио у Ливно, а жена Дуракбеговића са свим стварима је прешла у Плавно. Господар ситуације на терену, у време до коначног уласка Венеције у рат (29.априла 1684.г), а то је током 7 месеци, је био Илија Јанковић, брат Стојана Јанковића. Он је у почетку са неколико стотина коњаника ускока, а касније чак неколико хиљада, упадао у насеља, истеривао Турке, натерао их да напуштају насеља и пљачкао их. Илија Јанковић је до средине новембра 1683. протерао Турке из Вране, Бенковца, Перушића, Куле Атлагића, Билишана, Островице, Скрадина, Обровца, Карина и Дрниша, опустошио Цетинску крајину и онемогућио турске караване да долазе у Сплит¹¹. Устаници Илије Јанковића су током октобра 1683.г напали Кулу Атлагић и Врану, а Турци су се повукли у Островицу, Плавно, Книн и Лику. Устаници који су преузели Врански каштел, су чак прогнаним Турцима обезбедили пратњу до Плавна, уз накнаду наравно. Децембра 1683.г су почели напади на становнике Жегара, Пађена и Ервеника, хришћане турске поданике, који су одбили да се придруже устаницима. Ови хришћани (православни Срби) су се храбро супротставили ускочким групама (снаге 520 бораца, православни Срби), које су пљачкале крупну и ситну стоку, чак и жене и децу, заустављали су њихове продоре, наносили им губитке, и на крају се повукли бежећи у тврђаву Книн, срдачни прихваћени од тамошњих Турака. 28.јануара 1683.године, жена Дурак-бега Дураковића, крчког санџак-бега, пошто супруг није могао да је заштити, напушта Плавно и са сином и драгоценостима, одлази у Херцеговину. Чим је жена великог турског феудалца напустила Плавно, уследио је напад на ово место. Комбинујући више извора, тај напад се може овако реконструисати: жена Дурак-бега Дураковића је напустила Плавно најкасније 28.јануара, напад је уследио једног од наредна три дана, најкасније 31.јануара. Да ли је напад уследио пошто су устаници сазнали да је супруга крчког санџак-бега напустила резиденцију са делом турске посаде, или је она напустила Плавно када је претпоставила да ће доћи до напада на место, не зна се са сигурношћу. Напад је наишао је на врло снажан отпор Турака који су се са својом рајом хришћанима, затворили у неколико кула и успели да одбију Морлаке са великим губицима. Морлаци су у нападу на Плавно, претрпели најтеже губитке у току устанка, погинуло је 50 ускока, рањено је 15, а међу погинулима је и харамбаша Тинтор, један од зачетника устанка. У овом нападу, или у неком каснијем, борећи се под Дурак-беговом кулом у Плавну, морлачки барјактар (алфијер) Којадин Жепина је изгубио руку, па му зато провидур Моћениго 12.маја 1684.године одређује месечну плату од 1 дуката. Морлаци су после овог неуспеха били јако кивни на турску рају у Плавну и снивали су освету, па чак 4.5 месеца касније, Плавањцима (Морлаки ди Плавно) који се нуде да пређу у млетачко поданство, али се боје освете,

јер су код навале Котараца на Плавно побили неколицину, генерални провидур Моћениго 14.јуна 1684.године јамчи неприкосновеност.

И то су последње директне вести о Плавну, све до 1692.године. Како је током Морејског рата, у постепеном продирању у далматинску унутрашњост, освојен Книн септембра 1688, и тиме потпуно истиснути Турци и из задњег кута горњодалматинског копна, тако се онај народ који се за за задњег мира (1669-1683.г) био населио на тај крај, поново разбегао, било да се спустио у приморје, било да се са Турцима повукао дубље у унутрашњост Босне. Тадашњи становници Плавна, су највероватније у годинама које следе 1684.г, а најкасније који месец пред само освајање Книна, тихо и неприметно, прешли на млетачку страну и населили се негде у Равним Котарима или ближе Шибенику.

Тако су заокружени војни успеси Млетачке републике, која је за мандата Генералног провидура Далмације Ђиролама Корнара (децембар 1685- март 1689.) заузела Сињ (септембар 1686.), Херцег-Нови (септембар 1687.) и Книн (септембар 1688.). Наредну деценију, Венеција је само бранила освојене територије.

Генерални провидур Далмације Александро Молин (март 1689-фебруар 1692.г)

За разлику од претходника, чији мандат је прошао у великим ратним експедицијама и освајањима, Александру Молину није одобрен никакав ратни подухват, па је он своју бригу посветио сређивању прилика у проширеној покрајини, у првом реду повећању популацији, што је добило карактер војне колонизације. Други проблем је било то што је Аустрија почела да својата све крајеве северно од реке Зрмање, па је опустела Книнска крајина требала да се густо насели са довољно ратоборним становништвом да се опре покушају насиља.

Сам провидур каже следеће: "Преузевши Покрајину с ненасељеним периферним подручјима, јер су их недавне победе претвориле у пространу пустош, сматрао сам својим главним задатком да их населим, привлачећи са оне стране границе читаве породице гласовима о благој управи, о бесплатном додељивању земље (милом) и упућивањем ускочких чета (силом)". Агитатори су биле котарске и шибенске ускочке чете које су у име провидурово носиле зобницу и канџију Морлацима турским поданицима у Босанској крајини. Ко није хтео милом, прелазео је силом под крило принципово. Турски крајишници на овом сектору су малаксали и нису правили велике сметње. Под Молином кнински котар се нагло попуњавао. Од Змијања испод Бања Луке, Варцар Вакуфа, Јања, Ускопља на Врбасу, Гламоча, Унца и Грахова пристизале су групе од 10-20-30 породица под вођством својих харамбаша, а кнински провидур Антонио Лоредан и генерални провидур Молин одређивали су им села за наставбу у Косову и Петрову пољу и од ока им додељивали земљу¹³. Чувене су две такве велике сеобе: јуна 1690. г далматински Морлаци су запалили Змијање у Босни, где су 50 Турака заробили а многе побили. Са њима се доселило 1500 Морлака које је предводио њихов старешина Медак Вукмировић (Вукмировићи су живели у Врбнику код Книна у 20.веку). После неколико дана за њима се са Змијања доселило још 600 особа, тачније 300 младих брачних парова, чији бракови су склопљени изгледа истог дана, и који су се населили у Книну и територији између Книна и Дрниша. Највећа Молинова акција била је превођење одједном око 5000 особа из Бјелаја и Санице, које је коначно завршено под његовим наследником Данијелом Долфином, јер је Молину истекао мандат почетком 1692.године.

Преговори са Бјелајцима и Саничанима

Генерални проведитор Далмације, није познавао терен и становнике али главари локалног становништва јесу и они су скренули пажњу Молину на крај чији живаљ има све потребне услове. Тај је крај био Бјелај и његово поље у западној Босни, као и Санички крај, који је, гледано из правца Задра, а у односу на Бјелај, био иза њега. Уследио је уобичајен поступак код млетачких

власти: узнемиравали су Бјелајце пљачкашким походима Морлака, који су препуштени себи откупили мир и обавезали се на данак још од 1688.г.

Ускочки напади на Бјелајско подручје су трајали годинама:

- септембра 1685.г Котарани под Стојаном Јанковићем и Каштеланци под Петром Тартаљом су напали Билај у Босни. Морлаци су запалили билајску тврђаву и 18 села око Билаја, уништили тврђаву у Вакуфу и опустошили територију до Срба. Са њима у Далмацију је дошло 1078 душа, православних Србљана, од којих 500 способно за оружје.
- 03.јуна 1687.г Провидур коњице Антонио Зено јавља Сенату о походу Илије Јанковића на Билај са 800 морлака од којих је 400 било коњаника
- Становници Билајског подручја су још од 1688.г плаћали далматинским морлацима одређену суму новца да их не узнемиравају. Плаћали су рекет, да их Морлаци не нападају и пљачкају.
- 4000 задарских морлака је маја 1690.г продрло до Билаја у Босни где су запалили 15 села и заробили 70 Турака. Са собом су повели 500 хришћана и населили их у околини Задра.
- У мају 1690.г кнез Поседарски са 300 Морлака нападе Билај. Запаљено је предграђе и 6 села у околини Билаја, убијено је 22 а заробљено 70 Турака, заплењено 1600 комада ситне и 300 комада крупне стоке¹⁴.

Ускочки напади на Змијање су такође трајали годинама:

- почетком августа 1686.г сердар Смољан Смиљанић је са 3000 котарских, шибенских, трогирских и клишких Морлака напао Мајдан на Сани, у којем се налазио рудник и топионица ратне опреме, гвожђа и артиљеријских кугли. Морлаци су у Мајдану убили 100 Турака, 40 заробили, уништили све топионице а гвожђе бацили у реку. Запалили су око 200 кућа у Мајдану.
- Завиша (Савица) Јанковић у септембру 1687. Г предводи Морлаке у нападу на Варцар Вакуф (Мркоњић Град).
- јуна 1690. Г далматински Морлаци су запалили Змијање у Босни. Око 2000 људи дођоше до Змијања, запалише 14 села и посекоше и заробише много Турака. Са пленом од 3000 комада ситне и 300 комада крупне стоке вратише се кући. Са њима се доселило 1500 Морлака које је предводио њихов старешина Медак Вукмировић (Вукмировићи живе у Врбнику код Книна). После неколико дана за њима се доселило још 600 особа. Населили су се у Книну и територији између Книна и Дрниша.

Коначно, договор је направљен, старешине Билаја и Санице кнезови Павле Ђурић, Никола Пирић и Тодор Зорић дођоше код генералног провидура, у Задар у име своје и својих села направише писмени уговор о условима преласка на млетачку територију. Уговором потписаним на дан 21.марта 1692.г у Задру, тројица кнезова као представници свог народа су писмено изразили жељу генералном провидуру Долфину да би се доселили на млетачку територију. Првом тачком уговора одређено је да 500 породица из Билаја пређе у Далмацију до Ђурђевог дана. Када дође време преласка, млетачка војска заробиће све Турке са породицама који међу њима живе, а нарочито у тврђави Билај. Тројица кнезова су се обавезали: закрвити са Турцима, по могућности заузети тврђаву Билај, са својим народом оставити стару постојбину и прећи у млетачко поданство, да ће се убудуће борити против Турака, и да ће плаћати десетину Венецији. Кнезови су за себе издејствовали месечне плате и следовање у хлебу. Провидур Долфин се обавезао уступити том народу све земље, пашњаке, гајеве и воде у селима Плавно, Зрмања, Пађене, Отон и Мокропоље. Уговор су потписали генерални провидур Долфин, а у име кнезова Билаја Фрањо Поседарски. Крајем маја 1692.г покренути су Морлаци из Котара, Шибеника, Дрниша и Книна, под вођством Фрање Поседарског, Завише Јанковића и Андрије Бутковића на поход у Западну Босну. Ова војска је прегазила Уну близу извора и упала у Босну. Док је Завиша коњицом пустошио крај око Рипча и Бихаћа дубоко у залеђу, остали су ускоци напали предграђе Бјелаја које су брзо заузели, док је тврђава, у којој су се затворили малобројни бјелајски Турци пала после целог дана борбе. У борби

је погинуло 70 Турака, око 300 заробљено и заплењен велики број стоке. Кнезови су дигли народ на полазак, праћени војском која је водила неколико стотина заробљених Турака, и почетком јуна 1692.г су у нову постојбину превели око 5000 људи од којих 1.300 способних за оружје, са стоком и покретном имовином.

Шта се у ствари догодило?

21.марта 1692.г тројица кнезова су се обавезала, да ће до Ђурђевог дана (Ђурђевдан 06.мај) закрвити са Турцима, са народом оставити стару постојбину, прећи у млетачко поданство, по могућности заузети тврђаву Бјелај.

Али у предвиђеном року ("до Ђурђевог дана") комплетна сеоба није извршена.

Прошао је Ђурђевдан, прошла је половина маја, почео се ближити крај месеца, на жалост сва три кнеза нису учинила оно на шта су се обавезали.

Али је то учинио један од њих. У току маја месеца (можда и пре Ђурђевдана, какав је био договор) **кнез Павле Ђурић на челу 70 породица** (вероватно око 700-800 особа) из Санице (саничке жупе) у Босни, је прешао из Турске и доселио се у Плавно¹⁵. Доказ за ово се налази у Senato-Provveditori da Terra e da Mar, fil.534, n.15 (Archivio di Stato di Venezia), а открио га је Марко Јачов између 1990-1992.године. Ових 70 породица се доселило и распоредило по Плавну¹⁶.

Шта чини провидур Долфин? Да би натерао остала 2 кнеза (Пирић и Зорић) да испуне свој део договора, крајем маја/почетком јуна покреће огромну ускочку војску на Бјелај. Завиша Јанковић са коњицом, брани одступницу акцији и спречава турски противнапад из најјачег гарнизона у околини, Бихаћа (Петровац у то време не постоји, Кулен-Вакуф је још мало место и нема значај који ће добити у 18-19.веку, Ливно је далеко). Остали ускоци сламају отпор Турака који су се затворили у диздареву кулу тврђаве Бјелај, пале летину и пљачкају читав крај, одводе сву крупну и ситну стоку и тако уништавају сваку могућност бјелајским хришћанима за останак или евентуални повратак. Остали преведени народ са два кнеза почетком јуна 1692.г стиже у Далмацију и распоређује се у остала 4 договорена села (Зрмања, Пађене, Отон, Мокропоље).

Генерални провидур Долфин је лично 9.јуна 1692.године написао: "Пространи крај Билаја је разрушен, запаљен и опустошен и није остало ништа без самих зидина тврђаве, без Морлака, без кућа и без наде да ће се обновити становништво и куће".

Да овом приликом појаснимо нешто о **Саници или саничкој жупи**. То је подручје са леве обале реке Сане, у сливу њене притоке Санице. То подручје се директно наслања на Бјелајско и Бравско поље, са северо-источне стране, а преко реке Сане се граничи са облашћу Змијања. Прво село са змијањске стране, најближе реци Сани се зове Соколово. У том селу, у нахији Змијање, по Општем попису босанског санцака из 1604.године, је живела породица Бурсаћ, будући становници Плавна¹⁸. У истом селу је 1604.г живео Вучихна Ђурић, на својој баштини¹⁸. Ђурића је иначе те 1604.г било још у нахији Змијање (варош Звечај), нахији Сана (Било поље), нахији Врбашки, нахији Јајце (варош Гребен или Врхкрупa), нахији Добор.

Догађаји који следе пресељење и године до Карловачког мира и разграничења

Провидур Долфин је 6.јуна 1692.г одредио тројици кнезова плату од 10 дуката и једну меру хлеба на месец.

Генерални провидур Долфин, 06.јуна 1692.г одређује Јуки (Ђуки) Вукмировићу из Книна једну меру бешкота на месец као награду што је код општег напада на Бјелај, убацио 6 ручних бомби у диздареву кулу што је изазвало њену предају.

Провидур Долфин је 7.јула уделио досељеницима инвестиру на села Плавно, Зрмања, Пађене, Мокропоље и Отон, са тим да држави имају да плаћају десетину у знак признања њеног врховног власништва.

Провидур Долфин је 14.августа 1692.г дозволио Бјелајцима да се послуже кућама које се налазе у додељеним селима, а кнезу Николи Пирићу додељује кулу Мухамед бега Дуракбеговића у Плавном.

Један документ помиње још и села Ервеник (где нови становници чине већину становника) и Жегар (где чине мањи део становника) која су населили досељени бјелајци.

01.децембра 1692. г бјелајци већ за сами месечни хлеб постављају пограничну стражу која покрива и задарски котар и Книнску крајину.

11.августа 1693.г кнез Павле Ђурић је погинуо у једном окршају борећи се у служби дуждевој..."

Генерални провидур Долфин поставио је Јанка Врсаља за харамбашу једног скупа од **више од 50 породица** у Плавну, 23.децембра 1694.г, зато што је он у Плавањском пољу саградио јаки појасни зид, који штити све те породице од непријатељског напада.

У тим годинама између досељавања (1692.) и краја рата (1699.) десио се још један важан догађај. Јуна месеца године 1699., када су већ трајали преговори о миру, аустријске граничарске чете у јачини од 1500 војника су на препад запоселе Звониград и Зрмању и припојиле их својој територији, мада је тај крај Венеција ослободила од Турака, и населила новим становништвом, Бјелајцима досељенима јуна 1692.године²¹. И поред протеста млетачког представника на конгресу у Сремским Карловцима, Зрмања је остала у Аустријској Војној граници¹¹. На тај начин, досељени Бјелајци су остали подељени између 2 државе: Венеције (Плавно, Пађене, Мокропоље, Отон, Ервеник, Жегар) и Аустрије (Зрмања). Коначним разграничењем после Карловачког мира, ова ситуација ће се додатно закомпликовати.

КАРЛОВАЧКИ МИР И РАЗГРАНИЧЕЊЕ (Linea Grimani) ИЛИ ПОНОВО У ТУРСКОЈ

Овај рат познат као Морејски, Велики или Бечки, је након 16 година, завршен преговорима у Карловцима. Заједнички текст мировног споразума је потписан 26.јануара 1699.године. Мировни уговор Турске и Венеције је имао 32 члана. Рад на разграничењу је требало да почне 22.марта 1699.г али је почео тек у јуну 1699. Млетачки комесар за разграничење је Ђовани Гримани. Први састанак је почео 06.јуна 1699.г у Стрмици код Книна. Разграничење је почело од Дебелог брда код Отона (Медљак, Међљак). На Дебелом брду је постављена громила квадратног облика 6 са 6 метара и то је прва тромеђа (Triplex confinium). Она је нешто касније померена на локацију Чупковића кита између Бендера и Плавна. Одатле је на север ишла аустријско-турска граница правцем Међљак на Дебелом Брду-Отонско брдо-Чупковића кита-Жујино поље-Вилин кланац-Црни врх-Поштак. Од тромеђе на исток и југоисток је ишла млетачко-Турска граница правом линијом према Сињу и даље кроз Херцеговину.

Разграничење у Далмацији је довело до мањих померања становништва са оних крајева који су припали Турцима. Многе морлачке породице после повлачење границе пређоше на млетачку територију. Сенат је 26.септембра 1699. одобрио да се све избеглице приме и да се сместе. Млечани су били принуђени да део ледина које су служиле за испашу коњице поделе досељеницима, чије досељавање је трајало све време рада комисије за разграничење. Турци су да би спречили исељавање поданика објавили пуну амнестију за све Морлаке али то није имало ефекта. До краја септембра 1699. Комисија је стигла до Задварја а потом и до Неретве. Проблем је настао у Херцеговини и Боки па је комисија престала да ради до октобра 1700.г када су Млечани пристали да евакуишу сва места која су требала да припадну Турцима. Тек 14.фебруара 1701.потписан је записник о разграничењу у Далмацији и Боки. Када је комисија завршила свој рад Млечани су забранили примање турских поданика у Далмацију и издат је проглас о томе (01.априла 1701.). То значи ко је до 01.априла 1701.г прешао на венецијанску страну, прешао је, даљи доласци су забрањени. После разграничења турске паше су захтевале да млетачки поданици не прелазе границу и напасају стоку.Да би се избегле компликације због тога, провидур Мочениго је издао проглас којим се Морлацима забрањује да обрађују земљу и напасају стоку на турској

територији (02.април 1701.). Морлачке старешине су казале провидуру да лети морају изгонити стоку на планине јер лети нема довољно воде у Далмацији и да ће они сами уредити свој однос са Турцима. Сенат је дозволио ово али да се споразум постигне на приватној бази без икакве државне обавезе. Питање летње паше је основно питање привређивања и основна привредна делатност Морлака. Већи дио Морлака да би избегли турске забране, поделише породице на два дела, од којих је један живео на турској, а други на млетачкој територији. Босански паша 21.марта 1701. уводи обавезу преласка границе са пасошем издатим од локалних власти. Он такође понавља забрану да погранични Турци дозвољавају испашу на турској територији и то је врло строго примењивано, али има примера отимања стоке млетачких поданика који су напасали стада преко границе. Млетачки сенат је такође 06.септембра 1701.г забранио Морлацима да склапају уговоре са Турцима о обради њихове земље. Генерални провидур Моћениго је делимично решио проблем испаше, тако што се договорио са Аустријским властима које су дозволиле да се стока напаса у Лици и Крбави (18.јун 1702.г).

У турској власти остали су Плавно, Радљевац, Жагровић, Врпоље, Голубић, Стрмица, Ковачић, Полача, Кијево, Цетина, Виналић, Жежевић, Гарјак, Кољани и Кукар²⁰. На овај начин становништво досељено маја и јуна 1692.године, је остало подељено у три државе. Плавно је у Турској, Отон, Мокропоље, Жегар, Ервеник и Пађени су у Венецији, а Зрмања је у Аустрији. У наредна 3 поглавља ћемо приказати до данас познате и доступне пописе, у покушају да објаснимо шта се догодило са досељеним Бјелајцима и Саничанима (5000 људи, око 500 породица и 1300 људи под оружјем). Такође покушаћемо да објаснимо шта се догодило са породицама досељеним у Плавно.

Турски попис нахије Плавно 1701-1702.године²²

01.априла 1701.године Млетачки сенат је донео Одлуку о забрани примања турских поданика на своју територију. Турске власти су са своје стране још 1699.године, да би спречиле одлазак становништва, објавиле потпуну амнестију. То значи да чак иако је хришћанско становништво, подигло оружје на Турке, побегло из својих села, сада им је све било амнестирано и опроштено. Турске власти чине оно што су чиниле вековима после сваке промене територије, било освајања, било губитка земље. Врше попис, односно израђују тапу-дефтер. Из тог пописа који је доступан на турском и у преводу на српски језик, сазнајемо да се босански паша звао Халил паша. На челу Вилајета Босна, по списку тих година заиста се налази Косе Халил-паша (1698-1702.г), па је податак тачан. Плавно је пописано као кале-утврђење са 4 села и тврђавом каменим бастионом са кулама, под називом **Крокука** чији је командант Салих ага. Постоји и други бастион, велики комплекс са кулама на чијем челу је Махмуд ага задужен за војнике у њој са Синан агом. Само насеље је подељено у 4 села:

1. **Курник** са 15 кућа. Ово су у ствари **Корнић Велики и Мали** из пописа 1550.г односно **Корнић Велики и Мали** из пописа 1540.г. Интересантно је да 1550.г та два села заједно имају 5 кућа, али 1540.г имају 15 кућа, тачно колико и 1702. Овде живи кнез Радивој, а 3 куће су синови неког Борнића (Никола, Малник, Пуник), за којег ми оправдано сматрамо да јер реч о погрешној транскрипцији или писању и да се у ствари ради о Борсићу или Бурсаћу. Претпостављамо да је ово село југоисточни крај плавањске долине, крај где су Бурсаћи и Ђумићи, десна обала Башинца, могуће и лева обала са Бојанићима и Русићима.
2. **Раковић** са 15 кућа. Не постоји сличан топоним из ранијег периода. У овом селу постоји још један Борнић и то Радоје, али је много важније што овде постоје три сина Драгишина, Жарко, Миштре и Горај, будући Драгишићи. Претпостављамо да ово село представља југозападни крај Плавна, крај где живе Вундуци, Торбице, Дубајићи, Абази и Драгишићи.
3. **Годон** са 20 кућа. Овај топоним се 1540.г звао **Годун** и имао је 9 кућа, а 1550.г 6 кућа. У овом селу живи 8 кућа Ђурића (Дојан, Тодор, Милаш, Милетин, Вучик, Ђоко, Радош, Милас) и 1 кућа Грубора. Помиње се и 1 воденица на ушћу реке Блавиштић. Овде се

налази и црква. Вероватно је у питању стара црква посвећена св. Ђорђу која је била северније него садашњи храм и ближе Ђурића вароши. Претпостављамо да је ово село у ствари крај где живе Ђурићи, Грубори, Перићи и Вукобрати.

4. **Крокука или Иштавић** са 20 кућа. Овај топоним се 1540.г звао **Штавица** и имао је 4 куће, а 1550.г **Штавице** са 3 куће и мезром Врано поље. Помиње се у близини комплекс са кулама Крокука где има војника као и 5 воденица, али се име реке не помиње. Овде живи кнез Јано (вероватно Јанко). Кула која се помиње може бити Турска каца, али воденице могу бити и на Башинцу. Име топонима указује на текућу воду због штављења кожа. Претпостављамо да је ово део села у којем живе Курајице, Алфиревићи, Опачићи и Шење, јер је изнад њихових кућа "Турска каца" или лева обала Башинца са Русићима, Родићима, Грмушама и Кривошијама.

Укупан број кућа износи **70**, тачно колико се породица доселило маја 1692.године. Број становника је вероватно 700-800, али може бити и знатно више. Имамо пример да у млетачком катастру пописаном 1726-1737.године (значи око 25-30 година или једну генерацију касније) у три куће Бурсаћа, колико их је тада било, живи укупно 66 особа, или 22 просечно по кући.

Мушкараца под оружјем у Плавну би било око 180-200. Постоји неколико имена код којих се вероватно ради о погрешном превођењу са арапског на данашњи турски језик, па потом на српски. Навешћемо примере: Виће, Виш, Малник, Пуник, Заћа, Горај, Гоко, Дуга, Миштре, Мидар, Пртук, Боб, Јадар, Вун, Гроно, Виновик, Рора, Вин, Подмир, Појо, Софора, Мартан, Тахан, Понча, Пенгоје, Пекра, Габреви, Маскован, Гркоша. Превод са турске латинице на српски је коректан, али могуће да особа која је преводила овај попис са арапског на турску латиницу, не познаје српска имена, па је транскрипција оваква.

Сматрамо да је овим пописом доказано да становници Плавна, уопште нису напуштали место, након разграничења 1699-1701.године и враћања у надлежност Турске. Пописом су обухваћена презимена Ђурић, Бурсаћ, Драгишић и Грубор, што није лако утврдити, јер турски дефтери, по дефиницији не пописују презимена. Село има 70 кућа, 2 кнеза, 6 воденица, активну цркву, утврђење. Годишњи приход од Плавна је 90.000 акчи. У попису се успутно помиње село Хатон, што је у ствари Отон, уз напомену да је делом у Турском царству, а делом у Аустрији, па није ни пописано у саставу Плавна. Помиње се и Којбилић што је Кобилица, део Отона, као и Тепели Брдо, што је Дебело Брдо, тремеђа.

Интересантно је да попис Плавна 1920.године такође дели село у 4 дела или "чавушљука: Зорићи (можда Иштавић), Ђурићи (Годон), Бојанићи (можда Курник) и Торбице (Раковић)

Млетачки катастар 1709.године¹⁹

Венеција је сву освојену земљу од Турака прогласила државном својином и онда намеравала да досељеницима додели земљу, коју су они сами освојили од Турака. Земља се додељује кориснику на уживање под условом да плаћа десетину држави у знак признања као власнику земље. Један део ледина у разним крајевима резервисан је за заједничку испашу стоке. Тако је световна десетина начелно уведена у Далмацију одмах по почетку рата и постепено проширивана на све освојене територије. У почетку се десетина узимала од жита и сена, а касније је протегнута на све пољопривредне производе. Заведена је и на стоку али се не може утврдити тачна година увођења овог трибута. Морлаци су првих година рата слабо плаћали десетину, а неким крајевима никако¹⁴. Десетину је народ тешко подносио и сматрао као неправду. Због десетине и других намета многе морлачке породице напустиле су Далмацију и прешле у Лику под Аустрију, где десетине није било. Обрадиве земље је сразмерно броју становника било довољно али је због слабости млетачке администрације много морлака било без земље или је није имало довољно. Честа појава је била међусобно отимање земље, где су јаче скупине одузимале земљу слабијима и тако стварали безземљаше.

Да би постигла да јој поданици испуњавају ове обавезе, млетачка влада је покушала да морлаке разоружа, а потом да их привикне да живе од земље а не од ратног плена. Оваква политика млетачка, заједно са политиком католичења морлака је изазвала отпор и буне. Буне су се појавиле већ од 1703-1704. године а најпознатија је Буковичка буна Петра Јагодића Курице.

Сва земља у Далмацији се делила на власништво државе (шуме, ледине, пашњаци, долине река, крш, баре, ритови) и власништво појединца (додељено земљиште досељеницима у количини од два падованска кампа свакој мушкој глави— 1 камп је 36 ари, два кампа су 72 ара, 7200 метара квадратних, поље димензија 100x72 метра и на то се плаћала десетина и траварина, и поред тога подворница-терен уз сељачку кућу, ограда-ограђени пашњак за напасање стоке и гај-ограђено земљиште на којем се врши пошумљавање. Ово је земљиште које се ограђивало каменим зидовима.

Са израдом катастра се почело још 1702.године, али је он окончан тек 1709.године за време провидура Винћенца Вендрамина у книнском, задарском, шибенском, скрадинском и сињском округу. Овај катастар је у три књиге објавио Државни архив у Задру 2010-2012.године¹⁹

Места која нас занимају а пописана су у том катастру су:

Мокропоље: пописано је 50 породица, 518 особа, 143 мушкарца за оружје. Просек по кући је 10.36 особа. Коња 164, крава 342, волова 206, ситне стоке 2230. Презимена су Бједов, Опачић, Рашетић, Јапунцић, Завишић, Шушић, Бабић, Бањаш, Болтић, Боровац, Кевловић, Мирчетић, Марасовић, Мергић, Костић, Вујиновић, Дугошић, Батас, Ђурђевић, Вејновић, Дражић.

Једино плавањско презиме које се јавља је **Опачић**.

Мокропољци преко Зрмање: пописано је 8 кућа, 92 особе, 23 људи за оружје. Коња је 25, крава 32, волова је 29, ситне стоке 270. Презимена су **Опачић**, Лончар, Бједов.

Ервеник: пописано је 40 породица, 416 особа, 108 мушкарца за оружје. Просек по кући је 10.40 особа. Коња 99, крава 187, волова 164, ситне стоке 2643. Презимена су Суботић, Кулунцић, Богавац, Вучкојевић, Жежељ/Жежељић, Вујанић, Кончаровић, Арамбашић, Зорић, Лавановић, Шашић, Мрдаљ, Брекић, Балаћ, Маклајић, Ковачевић, Миаловић, Чутурила, Векић, Вучевић, Вујанић, Борговић, Шабетић, Билић, Јаншић, Матијевић.

Једино плавањско презиме које се јавља је **Зорић** (надимак за Савиће, Маринковиће, Петровиће).

Ервеничани преко Зрмање: Наводно постоји још 519 особа преко Зрмање, али за њих подаци најжалост нису сачувани. То би било 135 људи под оружјем и 50 кућа.

Жегар: пописано је 81 породица, 727 особа, 190 мушкарца за оружје. Просек по кући је 8.65 особа. Коња 151, крава 441, волова 297, ситне стоке 4527. Презимена су Јелишић, Радасовић, Лешић, Љубичић, Миљановић, Санадер, Лончаровић, Ивановић, Перић, Јаснић, Милинковић, Тартановић, Иванчевић, Ераковић, Кужаловић, Мириловић, Катић, Стипановић, Микијевић, Дојић, Гужвица, Смикић, Олујић, Буланловић, Јајић, Продановић, Бабић, Иванишевић, Џеврњић, Вучевић, Бјаитић, Мажар, Зелић, Вукијевић, Матричић, Подрипаљ, Милић, Дудуковић, Иванковић, Радмиловић, Смикић, Добројевић, Миајловић, Павлићевић, Кучуковић, Нанић, Митровић, Продановић, Билиловић.

Једино плавањско презиме које се јавља је **Перић** (уз напомену да је из Ервеника).

Жегарани преко Зрмање: наводно постоји још 43 особе преко Зрмање, али за њих подаци нису сачувани. То би било 11 особа под оружјем и 4 породице.

Овај попис обухвата **Мокропоље**, **Ервеник** и **Жегар**, као и становништво које је живело преко Зрмање. Пописано је 233 породице, 2315 особа, 610 мушкарца за оружје. Просек по кући је 9.89 особа. Коња 439, крава 1002, волова 696, ситне стоке 9670.

Пописом нису обухваћени **Пађене** (који 1636.г имају 300 становника и око 30 породица) и **Отон** (који је у каснијим пописима веће место од Пађена).

Заједно са **Плавном**, број породица би био око 363, број особа око 3690, људи под оружјем 955.

Аустријски попис Зрмање⁸

Аустријско освајање Лике и Крбаве је завршено турском предајом Удбине септембра 1689.године. Ова подручја Лике и Крбаве су од 1694.године припојена Војној крајини и стављена су под команду Унутрашњоаустријске дворске коморе у Грацу. Административне промене и коначно припајање Војној крајини, као и војна организација је завршена тек 18 година касније, 1712.године. Најјужнија капетанија Личког дистрикта је била Звониградска и обухватала је села Зрмању и Попину. Те 1712.године обављен је свеобухватан попис од 17.септембра до 30 октобра. Претходни попис 1700-године налази у Зрмањи, Звониграду и Попини 70 породица. Овај попис 1712.године на целом том подручју налази 188 породица, и чак 2504 становника, па осим прираштаја постоји и снажно досељавање из правца Далмације ка Лици. Просек особа по кући је 13.3. Следећи попис из 1746.године налази преполовљен број становника (1531) због расељавања. Попис Зрмање 1712.године налази следеће:

Зрмања: 95 породица насељеника са земљом, 1292 становника, просек је 13.6 по кући. Број људи под оружјем је око 320. Презимена су: Пупавац, Марчетић, Тук, Милинковић, Лапчевић, Баћимовић, Добричић, Војновић, Јованић, Старчевић, Будимировић, Ђекић, Шкундрић, Бркић, Скакавац, Тојага, Грбић, Продановић, Ракић, Мердић, Лукачић, Пухачић, Маричић, Марић, Митровић, Мандић, Ољер, Богуновић, Јарић, Јурић, Чанакџија, Гајић, Милановић, Новаковић, Бркљач, Димић, Катлибаба, Терзина, Махатовић, Зец, Цвитковић, Гуњевић, Ђукић, Лукач, Драгишић, Гладушић, Јокић, Шкундрић, Вујић, Шујица, Девић, Боровчић, Ратковић, Бескић, Дракулић, Брекић, Дроњак, Перња, Вујанић, Крмпотић, Осмокрух, Чучковић, Шепа, Болобан. Од презимена које срећемо у Плавну ту су: **Драгишићи**.

37 породица беземљаша, 401 становник, око 100 под оружјем. Презимена су: Мирчетић, Стоисављевић, Мирковић, Влаић, Јованић, **Мунимагарац**, Сепа, Балабан, Чучко, Јоанишевић, Миљевић, Марић, **Опачић**, Бусовић, Бујонић, Војводић, Грлић, Лабус, Коњевић, Новковић, Малешевић, Јаглић, Љубичић, Тарбук, **Грмуша**, Гаић, Грбић, Крањац, Рудановић, Оташ, **Драгишић**, Адамовић.

Од презимена које срећемо у Плавну ту су: **Мунимагарац, Опачић, Грмуша, Драгишић** и ово су сигурно расељеници из Плавна

У суседном месту Мазин присутно је презиме **Торбица**. У суседном месту Грачацу присутно је презиме **Драгишић**. И ово су расељени Плавањци.

Заједно са **Плавном, Мокропољем, Ервеником, Жегаром, Отоном, Пађенима**, број породица би био око 495, број особа око 5383, људи под оружјем 1375. А тај број породица, особа и људи под оружјем грубо одговара броју досељених Саничана и Бјелајаца маја и јуна 1692.године.

Наравно, нису сви становници Жегара Бјелајци, нешто одраслих људи је и погинуло или умрло, нових је рођено, неко је и одселио даље, према Лици или према обали Јадрана.

Можемо закључити да смо на овај начин успели реконструисати становништво које се доселило маја и јуна 1692.године из Санице и Бјелаја у Далмацију.

ПЛАВНО У МАЛОМ МОРЕЈСКОМ РАТУ (1714-1718.Г) ИЛИ ТРЕЋИ ПУТ ПОД ВЕНЕЦИЈОМ

Повод за почетак 8. по реду турско-млетачког рата 1714-1718 је био пружање уточишта за владика Данила Петровића Његоша на млетачкој територији, и одбијање да се он испоручи Турској. Прави повод је било незадовољство Турске територијалним губицима из претходног рата. Турска је била осокољена успехом у рату са Русијом Петра Великог, Аустрија се уплела у рат за шпанско наслеђе са Француском, а Млетачка република је била исцрпљена и са привредом у опадању. Још пре званичне објаве рата (09.децембра 1714. Године) морлаци су освојили Плавно, Стрмицу и Зазвину. Освојена је тврђава Главац²³. Плавно су ослободили бјелајско-санички ускоци под вођством кнеза Рада Ђурића, сина поменутог кнеза Павла Ђурића²⁴. Одбрана границе код Книна је поверена Андрији Синобаду и капетану Рашковићу. У лето 1715.године турска војска од око

40.000 војника под босанским пашом Сари Мустафом, креће на Млетачку Далмацију али бива заустављена под Сињем. Тада су се Плавањци истакли у борбама са Турцима, а поручник Ратко Ђурић Телента је одликован од генералног провидура Ангела Ема, за заслуге у последњој борби, током августа 1715.године. Турци су опустошили Петрово поље и Дрниш. Тада се један део становништва из Далмације повукао у Аустријску Лику. Турци су чак освојили Стрмицу коју је бранио харамбаша Павасовић. Жетва претходне 1714.г је била отежана као и сетва новог жита 1715.г године, па је 1716. г била јако тешка. Народ је појео сву траву и корење, а када је то нестало од коре дрвета су правили брашно које је било главна храна.

Нешто лакша ситуација је настала од априла 1716.године, када Аустрија склапа савез са Венецијом, и улази у рат против Турске, а посебно после успеха аустријске војске под Еугеном Савојским (турски пораз под Петроварадином августа 1716.године). Рат је коначно завршен 1718.године а окончан је Пожаревачким миром који је потписан 21.јула 1718.године.

Њиме је Венеција добила Имотску крајину, тремеђа је сада премештена на врх Бобије (1251 м), а нова граница је ишла северно од Плавна, планином Орловицом, Динаром и одатле на врх Троглава ка Клеку и Неуму и даље све до Паштровића и Будве. Овај уски посед је назван најновија стечевина – *novissimo acquisito*, а граница је добила име **Linea Mocenigo**. Линију разграничења повукли су од нове Тремеђе, преко врхова Динаре до Неума генерални провидур Алвизе Моћениго и султанов изасланик (мубашир) Мехмед Сиали 1721., а коначно разграничење је завршено тек 1733. г.

Села Плавно, Радљевац, Жагровић, Врпоље, Голубић, Стрмица, Ковачић, Полача, Кијево, Цетин, Виналић, Жежевић, Гарјак, Кољани и Кукар су припојени Книну. Ова граница ће опстати до 1797.г и укидања Млетачке републике, потом ће кроз 19.век бити граница Аустрије и Турске Босне. У Југославији ће постати прво покрајинска, па републичка, да би данас била државна граница.

У Далмацију се до 1718. године слива још један талас становника махом из Босне. Са подручја Подгрмечја, Босанске крајине али и Цетине у Плавно и околину досељавају се нови становници чиме се мање више заокружује демографска слика овог подручја. Сматра се да су се Родићи и Кривошије у Плавно доселили из Цетине у другој деценији 18.века, а отприлике у исто време су дошле и Грмуше из Бјелајског поља²⁵. Након разграничења 1721.г, Плавно је постало седиште нове, четврте сердарије Книнске војне крајине (Книнска 1691., Дрнишка 1691., Врличка 1694.).

Плавањска сердарија је обухватала места: Плавно, Радљевац, Жагровић, Врпоље, Голубић, Стрмица, Ковачић и Полача, а на челу сердарије је Иван Шимић, из породице која се доселила у Плавно из Голубића. Овакво стање је остало све до 1794.године када млетачки провидур Алвизе Марин 15 пограничних села из Книнске, Плавањске и Врличке сердарије (Пађене, Отон, Бендер, Плавно, Комалић, Стрмица, Врпоље, Топоље, Полача, Кијево, Цетина, Жежевић, Гарјак, Горње и Доње Кољане) издваја у пету војно-управну јединицу Гранични одсек (*Riparto confinario*). Старешина одсека је потпуковник Јосип Синобад али ово је трајало врло кратко, само до 1797.г и укидања Млетачке републике¹³.

ЗАКЉУЧЦИ

Након уласка у састав Османског царства, 1522.године, Плавно је насељено новим становништвом, које се бавило сточарством, у социјалном статусу Влаха. Ово становништво живи у Плавну током читавог 16. и 17.века, о чему сведоче идентични топоними. То становништво је православне вероисповести, о чему постоје два аутентична и документована доказа из 1610-1618. и 1636.године. Године 1540. у Плавну је пописано **71 кућа**, 10 година касније **42 куће**, а 1636.године у њему живи **500 становника**. У току Кандијског рата (1645-1669.), Плавно привремено долази под власт Венеције, а део или сво становништво напушта место збор ратних разарања. У кратком периоду између Кандијског (1645-1669.) и Морејског рата (1683-1699.), Плавно је опет насељено, али не знамо да ли старим становницима који су се вратили, или су

турски великопоседници населили крај новим житељима. У време освајања Книна од стране Млетачке републике 1688.године, Плавно је опет опустело, а поново је насељено маја 1692.године са **70 породица** које су се доселиле из саничке жупе из Босне, предвођене кнезом Павлом Ђурићем. Из једне кратке вести из 1694.године знамо да је у Плавну живело **више од 50 породица**. Разграничењем после Карловачког мира 1699.године, Плавно је опет враћено у Турску, али ново становништво није напустило Плавно, о чему сведочи турски дефтер из 1702.године који пописује **70 кућа** и у којем се препознају нека од презимена насељеника (Ђурић, Драгишић, Грубор, Бурсаћ). Плавно је коначно ослобођено од Турске власти 1714.године, још пре званичног почетка Малог Морејског рата (1714-1718.г), а новим разграничењем после Пожаревачког мира 1718.г, ушло је у састав "најновије стечевине" Венеције. Почетком 18.века у Плавно се досељавају још неке породице (Родић, Грмуша, Кривошија, Шимић) након чега нема битнијих промена становништва све до краја 20.века.

Литература:

1. Десница, др-Бошко "Историја котарских ускока" сабрао и објавио у две свеске, Београд, 1950.г
2. Десница, др-Бошко "Како је насељен крај од Плавна до Жегара", Држава, Сплит, 1925.
3. Десница, др-Бошко "Стојан Јанковић и ускачка Далмација", приредио Срђан Воларевић, Београд, 1991.г
4. Храбак, Богумил "Турске провале и освајања на подручју данашње северне Далмације до средине 16.века", Радови волумен 19, Институт за хрватску повијест, Загреб 1986.г
5. Спахо, Фехим/ Аличић, Ахмет "Опширни попис Клишког санцака из 1550.године", Оријентални институт у Сарајеву, Сарајево, 2007.
6. Јелић, Лука "Лички санцакат и постање млетачке крајине",
7. Јурин Старчевић, Корнелија "Исламско-османски градови далматинског залеђа: прилог истраживању урбаног развоја у 16-17.стољећу", Завод за хрватску повијест, Загреб, 2006.
8. Казер, Карл "Попис Лике и Крбаве 1712.године", Српско културно друштво "Просвјета", Загреб, 2003.г
9. Милаш, Никодим епископ "Православна Далмација", Нови Сад, 1901.г
10. Јачов, Марко "Списи Конгрегације за пропаганду вере у Риму о Србима 1622-1644" САНУ, Београд, 1986.г
11. Јачов, Марко "Срби у млетачко-турским ратовима у 17.веку", Београд, 1990.г
12. Атлагић, Марко проф. др. "Грбови најзначајнијих српских племићких породица у задарско-книнском крају"
13. Гргић, Иван "Постанак и почетно уређење војне крајине книнског котара", ЈАЗУ, Загреб 1962.
14. Станојевић, др.Глигор "Далмација у доба Морејског рата 1684-1699.", Београд 1962
15. Јачов, Марко "Сеобе Срба у Далмацију и Боку Которску кроз векове", објављено у *Catena Mundi I*, 242-264, 1992.година
16. Бачко, Александар "Породице далматинских Срба", Београд, 2008.г
17. Бузов, Сњежана "Власи Истрије на подручју северне Далмације у пописним дефтерима 16.стољећа", Прилози за оријенталну филологију 40/1990., Оријентални институт Сарајево
18. Ханџић, Адем "Опширни попис босанског санцака из 1604.г" свеска ½, Оријентални институт, Сарајево, 2000.
19. Римац, Марко "Задарско окружје на млетачком катастру из 1709.године, трећи дио Горњи котар", Задар 2012.
20. "Каталог изложбе Книнско подручје на земљописним картама и катастарским плановима из Државног архива у Задру" Државни архив у Задру, Задар, 2005.

21. Хољевац, Жељко "Проблеми хабзбуршко-млетачког разграничења у Подгорју и Позрмању поткрај 17. и почетком 18.вијека" Рад завода за повијесне знаности ХАЗУ Задар, 45/2003.
22. Sarinay, Yusuf, etc., "Osmanli Belgelerinde Hirvatistan, Osmanli- Venedik savasi sonundatekrar ele gecirilen Kirk ave Knin bölgesinin tahrir kayitlari", Grafik-Tarasim-Baski, Ankara 2010.
23. Ђурић, Ђуро "Ратко Ђурић Телента", Батајница, 2013.
24. Ђурић, Ђуро "Плавно и книнска крајина у Малом Морејском рату (1714-1718.)", Завичајне свеске Книнска Крајина 5, Београд, 2015.
25. "Плавно монографија", Завичајни клуб Плавно, СКД Зора, Книн, 2008.г